

<https://helda.helsinki.fi>

Korruptio : tapakulttuuri vai järjestelmän ydin?

Miklóssy, Katalin

2019-05-27

Miklóssy , K 2019 , ' Korruptio : tapakulttuuri vai järjestelmän ydin? ' , Suomi-Unkari ,
Vuosikerta. 39 , Nro 2 .

<http://hdl.handle.net/10138/306672>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Korruptio: tapakulttuuri vai järjestelmän ydin?

Katalin Miklóssy

Korruptio on hanakala termi, joka juontaa juurensa latinan *corrumpere*-sanasta, *turmella*. Yleisesti sillä tarkoitetaan virallisten tai epävirallisten sääntöjen rikkomista, virka-aseman väärinkäyttöä tai velvollisuuksien laiminlyömistä – ansaitsemattoman hyödyn tavoittelun takia. Korruptiota on ymmärretty eri aikoina ja eri kulttuureissa eri tavalla. Se riippuu katsantokannasta, eli kuka tarkastelee ihmisten välistä vaihtoa tai vuorovaikutusta. Siten mittatikkuna voidaan käyttää sitä, mitä julkinen mielipide pitää korruptiona, julkisen edun rikkomisena. Nykymaailmassa pyritään kuitenkin luomaan yhteisiä mittareita ja kansainvälisiä osviittoja lainsäädännölle korruption vastaiseen taisteluun. Vuonna 1993 perustettu kansainvälinen järjestö, *Transparency International* julkaisee vuosittain raportin korruption tilasta eri maissa. Se on hyvin vaikutusvaltainen, mutta ongelmallinen tilasto, joka perustuu yksinomaan ihmisten ja asiantuntijoiden mielipiteisiin hallintojen ja yrity maailman luotettavuudesta sekä lahjottavuudesta.

Unkarissa korruptio on ollut veteen piirretty viiva. Historioitsijana itse määritän sitä eri aikakausien mukaan. Valtiososialismista periytyy monet nykypäivän muodot, jotka aikoinaan ei mielletty korruptiona. Esimerkiksi edelleen kiihkeää keskustelua aiheuttaa lääkäreiden 'kiitollisuusraha' (*hálapénz*). Harvemmin tiedetään, että Kádárin hallinto aikoinaan päätti siirtää osan terveydenhuollon kustannuksista kuluttajille, koska valtiolla ei ollut riittävästi varoja nostaa lääkäreiden ja sairaanhoitajien palkkatasoa. Koska ei voitu virallisesti luoda yksityistä terveydenhuoltosektoria, ei kuluttajahinnatkaan voitu tehdä läpinäkyväksi. Siten tavalliset ihmiset maksoivat hoitonsa oman arvionsa mukaan lääkäreiden 'taskuun'. Kommunismin romahtamisen jälkeen valtio monesti pyrkinyt kitkemään terveydenhuollon harmaataloutta, milloin täyskielloin, milloin pimeän rahan verotusyrityksiin. Silti sama epämääräisyys palkoista on edelleen läsnä vuonna 2019 Unkarin terveydenhuollossa, ja samoista syistä: ei ole rahaa lääkäreiden kunnollisiin palkoihin.

Korruptio syntyi myös kommunismin romahduksen jälkeisellä siirtymäkaudella. Valtion yritysten yksityistäminen oli kultakaivos niillä, jotka saivat oikean aikaan tarkat tiedot verkostojensa kautta. Tämän takia entisen kommunistieliitin lähellä oleva tuttavapiiri pääsi hyviin asemiin yritysmyyneissä, polkuhinnoilla. Samaten julkishallinnon

budjettileikkausten myötä hallinnon työntekijöiden tulot vähenivät, ja erikoisesti ne, joilla oli päätöksentekovalta, käyttivät sitä sumeilematta myymällä palvelujaan. Mielenkiintoista on, että vastaava toimintaa oli olemassa jo kommunismin aikana, mutta silloin vaihdettiin palveluja, ei rahaa. Esimerkiksi vaikkapa virkamies pystyi järjestämään hammaslääkärin lapselle yliopistopaikan ja sain ilmaista hammashoitoa koko perheelleen.

Korruption uusi muoto syntyi EU-jäsenyyteen valmistautumisen myötä. EU:n rakennetukeihin suhtauduttiin kuin ilmaiseen rahaan konsonaan, erityisesti kun EU-viranomaiset eivät alussa kontrolloineet ollenkaan rahavirtojen käyttöä. Siten vallassa olevat kanavoivat EU-varoja omalle kannattajakunnalle. Syntyi *oligarkia*, eli järjestelmä, jossa vallanpitäjät loivat lojaalia taloudentoimijoiden piiriä, joiden tukea he vastavuoroisesti vaativat vaalien alla. Tällainen vallan ja talouden yhteen nivoutuva toiminta luonnehti niin sosialistivetoisia hallituksia kuin Fidesziäkin. EU heräsi tähän ongelmaan liian myöhään: luotiin vuonna 1999 OLAF (European Anti-Fraud Office), tekemään ohjeistusta korruptiovastaiseen taisteluun, mutta se sai vasta vuonna 2012 mandaatin tutkia tukien väärinkäytöksiä. OLAF on edelleen alimiehitetty, lisäksi väärinkäytökset ei saa julkistaa, vaan annetaan tapauksia valtioiden syyttäjävirastolle, syytteitä nostamista varten. Tämän takia tuli tavaksi itäisessä EU:ssa miehittää valtion pääsyyttäjävirastoa hallinnolle lojaaleilla työntekijöillä, jotka painaavat villaisella EU:n kehotukset. EU huomasi asioiden laittaa – taas kerran liian myöhään – mutta nyt on aikomuksen perustaa 2020 Euroopan yhteistä syyttäjävirastoa, jota Unkari johdonmukaisesti vastustaa.

Nyky-Unkarissa korruptio on syvällä juurtunutta ja laaja käytäntö. EU:n vaatimuksen mukaan oikeusjärjestelmä kyllä tunnistaa korruption rikolliseksi toiminnaksi, mutta lakipykälää käytetään keinona ajaa oppositiota nurkkaan. Vuodesta 2010 vallassa oleva Fideszin ideologi, András Láncki tokaisi, että se mitä kutsutaan korruptioksi, on itse asiassa Fideszin järjestelmän ydin. Hän viittasi sillä siihen, että hallinnolla on oikeutus luoda ja vahvistaa omaa tukijakuntaa, vaikka kanavoimalla EU varoja. Toisin sanoen korruptiota ylläpidetään meidän sinisilmäisten suomalaisten veronmaksajien rahoilla – naureskellen.

